

KAKSIVUOTIAIDEN LASTEN OMAN PUHEEN KORJAUKSET KESKUSTELUSSA

Minna Laakso, Helsingin yliopiston tutkijakollegium, Helsingin yliopisto

Artikkelissa tarkastellaan neljän kaksivuotiaan lapsen puheessa esiintyviä itsekorjauksia heidän keskusteluissaan vanhempien kanssa. Puheen korjausten kehittymistä seurattiin hieman alle kaksivuotiaasta kahden ja puolen vuoden ikään. Ensimmäiset puheen keskeytykset ja korjaukset lapset tekivät jo yksisanavaiheessa hieman alle kaksivuotiaina. Ensimmäiset itse aloitetut itsekorjaukset olivat joko sanojen korvauksia tai fonologisia tarkennuksia, ja ne esiintyivät tilanteissa, joissa lapsen ja vanhemman huomio oli suuntautunut eri asioihin ja heidän toimintansa ja/tai puheensa olivat päällekkäisiä. Tyypillisintä tässä vaiheessa oli kuitenkin usean puheenvuoron muodostama itsekorjausjakso, jossa vanhempi korjasi lapsen alkuperäistä ilmausta ja lapsi tämän jälkeen muokkasi sanomaansa uudelleen aikuisen antaman mallin mukaan. Pian kahden ikävuoden jälkeen lapset tekivät kuitenkin jo samantyyppisiä nopeita fonologisia korjauksia kuin aikuiset. Ilmausten pituuden kasvaessa lasten puheessa alkoi esiintyä myös syntaktisia suunnanmuutoksia ja sanojen lisäyksiä lausumiin. Tämän tutkimuksen havaintojen perusteella kaksivuotiailla lapsilla on jo varsin hyvin kehittynyt kyky monitoroida omaa puhettaan ja muokata sitä paremmin ymmärrettäväksi ja tilanteeseen sopivaksi.

Avainsanat: Lapsen ja vanhemman vuorovaikutus, keskustelunanalyysi, itsekorjaus.

AIEMPIA HAVAINTOJA LASTEN ITSEKORJAUKSISTA

Oman puheen muokkaaminen, itsekorjaus, on tärkeä taito. Kun puhuja keskeyttää puheensa ja esimerkiksi korvaa tai lisää jonkin sanan, on kyse puheeseen kohdistuvasta itsekorjauksesta (Schegloff, Jefferson & Sacks, 1977). Korjaaminen tähtää keskustelijoiden välisen intersubjektiviivisen yhteisymmärryksen säilymiseen (Schegloff, 1992). Meneillään olevan puheen korjaus voi motivoitua esimerkiksi puheen lipsahduksesta mutta puheen suuntaa voidaan muuttaa myös muista syistä. Itsekorjausten avulla puhujat myös ehkäisevät

ennakoimiaan väärinkäsityksiä täsmentämällä sanojaan tai muotoilevat puhettaan vuorovaikutustilanteeseen tai tietyllä vastaanottajalle sopivaksi (Jefferson, 1974; Sorjonen & Laakso, 2005). Puhujien on todettu keskeyttävän ja korjailevan puhettaan myös saadakseen vastaanottajan huomion suuntautumaan itseensä (Harness Goodwin, 1980), ja puheen katkojen on todettu olevan tehokas keino siirtää vastaanottajan harhailemaan lähtenyt katse takaisin puhujaan (Goodwin, 1981: 55–68). Itsekorjaus ei siten ole vain keskustelun sujuvan kulun keskeytys, vaan puhujien vuorovaikutuksellinen resurssi.

Puhujan meneillään olevassa puheenvuorossa tekemät *itse aloitetut itsekorjaukset* ovat kaikkein tavallisin korjausten muoto, johon keskustelussa on rakenteellinen ja sosiaalinen preferenssi: meneillään olevan puheenvuoron puhujalla on ensimmäinen tilaisuus

Kirjoittajan yhteystiedot:
Minna Laakso,
Helsingin yliopiston tutkijakollegium
PL 4
00014 Helsingin yliopisto
Sähköposti: minna.s.laakso@helsinki.fi

muokata omaa puhettaan (Schegloff ym., 1977). Aikuisten välisessä arkikeskustelussa preferenssi itsekorjaukseen ilmenee myös siten, että ongelmallisen puheenvuoron vastaanottaja tyypillisesti tekee korjausaloitteita eikä suoraan korjaa toisen puheessa kokeemaansa ongelmaa seuraavassa vuorossa. Näin korjauksen tekeminen jää edelleen puhujalle itselleen, ja kyseessä on niin sanottu *toisen aloittama itsekorjaus*.

Sitä, missä vaiheessa ja miten lapset alkavat korjata omaa puhettaan, on toistaiseksi tutkittu hyvin vähän. Lapsen kielen tutkimuksissa puheen keskeytykset ja korjaukset on usein siivottu pois tutkimusaineistoista eikä niitä aina ole merkitty edes puheesta tehtyyn transkriptioon. Itse aloitetut itsekorjaukset kuitenkin heijastavat tietoisuutta kielestä ja kykyä monitoroida oman puhetta ja vuorovaikutustilannetta, ja responsseista muiden tekemiin korjausaloitteisiin voi tehdä päätelmiä lapsen kyvystä muokata puhettaan ymmärrettävämmäksi toiselle. Molemmat ilmiöt antavat siis tietoa lapsen kehittämissä olevista sosiaalisista ja kognitiivisista taidoista.

Juuri puhumaan oppivien lasten korjauksen kehittymisestä on tehty joitakin havaintoja: Noin yksivuotiaana lapsi tekee ensimmäiset yritykset itse tarkentaa ilmauksiaan tilanteissa, joissa aikuinen ymmärtää väärin hänen pyyntönsä. Ensimmäiset pyynnöt ovat usein nonverbaaleja kuten halutun esineen osoittaminen, mutta lapsi yrittää tarkentaa pyyntöään, kun hänelle vastauksena pyyntöön annetaan väärä esine (Golinkoff, 1986; Wootton, 1994; Wootton, 1997: 24). Nämä pyyntöjen tarkennukset ovat niin sanottuja kolmannen position itsekorjauksia väärinymmärryksen jälkeen (ks. erityisesti Wootton, 1994).

Havaintoja lasten puheessa ilmenevistä itse aloitetuista itsekorjauksista on tehty noin kahden vuoden ikäisten englantia pu-

huvien lasten fonologian ja sanaston kehityksen tutkimuksissa (mm. Scollon, 1979; Clark, 1982). Näiden tutkimusten mukaan ensimmäiset oman puheen korjaukset ovat fonologisia: Kaksivuotiaat toistavat samaa sanaa tavoitellen sen tarkempaa ääntämystä (Scollon, 1979). Puhuminen on motorinen taito ja lasten puheessaan tekemät samojen sanojen perättäiset toistot ja korjaukset voivat myös olla tapa harjoitella sanoja ja pyrkiä tuottamaan ne yhä paremmin, aikuisten puhetta vastaavasti (Clark, 2003: 122–124). Lapset myös lisäävät sanoihin tavuja ja loppukonsonantteja sekä korvaavat sanansisäisiä konsonantteja ja vokaaleja toisilla (Clark, 1982). Morfologisia, syntaktisia ja leksikaalisia korjauksia englantia puhuvien lasten on havaittu tekevän vasta noin kolmivuotiaasta eteenpäin (Clark, 1982). Suomenkielisten lasten on kuitenkin havaittu tekevän leksikaalisia korjauksia jo alle kaksivuotiaana (Laakso, 2005).

Kaksivuotiaan lapsen ja vanhemman välisessä keskustelussa on joidenkin tutkimusten mukaan myös paljon sellaisia itsekorjauksia, jotka lapsi tekee toisen, tavallisesti vanhemman aloitteesta (Langford, 1981; Jokinen, 1998; Karjalainen, 2000). Toisen aloittamat itsekorjaukset rakentuvat kolmen tai useamman puheenvuoron sekvensseinä, joissa ensimmäinen vuoro on lapsen ongelmallinen ilmaus, toinen vanhemman korjausaloite ja kolmas lapsen itsekorjaus. Usein lapsen korjauksen jälkeen tulee vielä vanhemman hyväksyvä tai lapsen ilmauksen ymmärtämistä osoittava vuoro (Langford, 1981). Erityisissä lapsen ja vanhemman vuorovaikutustilanteissa kuten kuvakirjan katselussa on lisäksi havaittu, että vanhemmat myös toistavat lastensa yrityksiä nimetä kuvia ja korjaavat samalla lastensa ääntämystä (Tarplee, 1996: 410–412).

Tarkastelen tässä artikkelissa itsekorjauksen ilmenemistä kaksivuotiaan lapsen ja

vanhemman vuorovaikutuksessa. Lähestymistapani on keskusteluanalyttinen, joten tarkastelun kohteena ovat osanottajien puhe ja toiminta tilanteissa, joissa itsekorjauksia ilmenee. Vuorovaikutuskonteksti, myös korjauskohtaa edeltävät ja seuraavat puheenvuorot otetaan analyysissä huomioon. Lähestymistapa on näin erilainen kuin esimerkiksi psykologivistisissä itsekorjausten tutkimuksissa, joissa tarkastelun kohteena on yleensä pelkästään tehty korjaus ja sen tyyppi.

TUTKITTAVAT JA MENETELMÄT

Tutkimuksessa käytetyt videoidut keskusteluaineistot tallennettiin *Varhainen kielenkehitys ja vuorovaikutus* -tutkimushankkeessa, joka on osa laajempaa *Lapsen kehittyvä kieli ja vuorovaikutus* -hanketta Helsingin yliopiston puhetieteiden laitoksella. Tutkimukseen osallistuneet lapset ja heidän vanhempansa olivat mukana kielen ja vuorovaikutuksen kehityksen pitkittäis seurannassa, joka alkoi noin 10 kuukauden iästä jatkuen viiteen ikävuoteen asti. Kuvaukset tehtiin aluksi kuukauden välein (paitsi intensiivisimmässä ensisanaston kehitysvaiheessa noin kerran viikossa) ja kahdesta vuodesta eteenpäin kolmen kuukauden välein. Seuranta toteutui siten, että hankkeen tutkija kävi säännöllisesti kotona kuvaamassa lapsen ja vanhemman vuorovaikutustilanteita noin tunnin ajan kerrallaan. Tilanteet olivat tavallisimmin leikkiä omilla ja tutkijan mukanaan tuomilla leluilla. Mukana oli myös kuvakirjojen ja kansioiden katselua sekä joitakin ruokailutilanteita.

Tässä tutkimuksessa käytetty aineisto on kestoltaan noin kuusi tuntia. Lasten oman puheen korjauksia koottiin neljän lapsen (Helmi, Juha, Nuppu ja Vilma; nimet on muutettu) videoiduista vuorovaikutustilanteista, joissa lapset olivat iältään noin

1;9–2;6 (ks. tarkemmin taulukko 1). Koska aikaisemmissa tutkimuksissa on joitakin mainintoja siitä, että ensimmäisiä itsekorjauksia ilmenee jo alle 2-vuotiailla, otettiin analyysiin mukaan myös lasten nauhoituksia hieman alle kaksivuotiaina. Nauhoituksissa, joista itsekorjauksia tutkittiin, lapsilla oli jo käytössään yli 50 sanaa. Päiväkirjamerkintöjen mukaan lapsista Vilma oli saavuttanut 50 ensisanan vaiheen iässä 1;3, Nuppu iässä 1;5, Helmi iässä 1;6 ja Juha iässä 1;8 (Satukangas, 2004).

Taulukko 1. Tutkittavien lasten iät analysoiduissa vuorovaikutustilanteissa

Vilma	1;9	2;2	2;6
Nuppu	1;10	2;2	2;6
Helmi	1;11	2;2	2;6
Juha	1;11	2;2	2;6

Lapset ovat taulukossa sanastonkehitysjärjestyksessään.

Kotona kuvatuista leikki tilanteista tarkasteltiin sekä lapsen itse aloittamia että toisen (näissä tapauksissa vanhemman) aloitteesta lähteneitä itsekorjauksia. Kohdat litteroitiin keskusteluanalyysin konventioiden mukaan (ks. esim. Seppänen, 1997). Puheen ohella litteroitiin myös vuorovaikutukseen osallistujien toimintaa, esimerkiksi lelujen ja kirjojen käsittelyä. Tarpeen mukaan, mikäli ne olivat analysoitavan ilmiön kannalta merkityksellisiä, litteroitiin myös keskustelijoiden katseita ja eleitä. Näin voitiin tutkia tarkemmin vuorovaikutustilanteiden rakentumista. Nonverbaalin toiminnan (mm. leikki ja eleet) litteroinnissa sovellettiin Laakson (2003: 166) ja Tykkyläisen (2005: 9, 45) kehittämää käytäntä ja katseen litteroinnissa Goodwinin (1981: 52–53) merkintätapaa. Litteroituihin esimerkkeihin otettiin mukaan myös puhekontekstia eli korjauskohtaa edeltäviä ja seuraavia puheenvuoroja. Käytetyt litteraatio-merkit on kuvattu tarkemmin liitteessä 1.

ENSIMMÄISET ITSE ALOITETUT ITSEKORJAUKSET

Kaikki tutkitut lapset keskeyttivät jo alle kaksivuotiaina toisinaan oman puheensa ja muotoilivat sanojansa uudelleen. Kovin runsasta oman puheen korjaaminen ei kuitenkaan vielä ollut. Lasten puhe oli tässä vaiheessa pääasiassa yksisanaisia ilmaisuja ja korjauksetkin kohdistuivat yksittäisiin sanoihin: lapset joko korvasivat sanoja toisilla tai tarkensivat sanojen fonologista asua. Fonologiset tarkennukset olivat tavallisempia kuin leksikaaliset korvaukset, mutta molempia korjaustyypppejä esiintyi, toisin kuin aikaisemmissa tutkimuksissa on raportoitu (esim. Clark, 1982).

Tarkastelen seuraavassa tarkemmin kahta varhaista itsekorjausta: toisessa kyse on sanan korvaamisesta toisella (esimerkki 1) ja toisessa äänteellisestä tarkennuksesta (esimerkki 2). Molemmat itsekorjaukset sijoittuvat vuorovaikutustilanteeseen, jossa lapsella ja vanhemmalla on meneillään eri toiminta. Korjausten aiheuttaman keskeytyksen jälkeen vanhempi alkaa myötäillä lapsen toimintaa ja seuraa jaettu, yhteisen toiminnan hetki, jolloin molempien huomio on kohdistunut samaan asiaan.

Esimerkissä 1 Juha (1;11) leikkii äitinsä kanssa tutkijan tuomilla pahvikuvilla, jotka kuvaavat erilaisia esineitä kuten lusikka, vasara ja kitara. Esimerkki ilmentää lapsen ja vanhemman huomion suuntautumista eri asioihin: Juha kokeilee innokkaasti pahvilusikkaa kantapähänsä (rivi 4), kun taas äiti kyselee Juhalta toisen pahvikuvan (vasara) nimeä (*Tiedätkö sä mikä tämä on*, rivi 5). Juha ei vastaa äidin kysymykseen, vaikka vilkaiseekin ohi menneen äidin näyttämää pahvikuvaa vasarasta (rivi 6). Sen sijaan hän jatkaa omaa toimintaansa, pahvilusikan työntämistä kantapähän ja kommentoi sitä (*Noi*, rivi 7). Pienen tauon jälkeen Juha aloittaa uuden pu-

heenvuoron puhuttelemalla äitiä. Tässä vuorossa tulee myös itsekorjaus: Juha alkaa sanoa *mum-* mutta keskeyttää puheensa ja korvaa kesken jätetyn sanan sanalla *äiti* (rivi 9).

Tässä puheen itsekorjauksessa vaikuttaa olevan kyse sanan korvaamisesta toisella: Juha on sanomassa sanaa *mummo*, mutta jättää sen kesken. Korjaus siis alkaa puheen keskeytyksellä, mikä on tavallisin keino merkitä itsekorjaus alkaneeksi myös aikuisten suomenkielisten puhujien keskustelussa (Sorjonen & Laakso, 2005). Keskeytettyään puheensa Juha tuottaa sanan *äiti*. Sekaanus sanoissa on mahdollinen, sillä Juha on päivisin mummonsa hoidossa.

Itsekorjaus tulee tässä sekventiaalisesti kohdassa, jossa vastaaminen äidin esittämään kysymykseen olisi vielä relevanttia. Juha kuitenkin pyytää äidin kiinnittämään huomiota itseensä ja omaan tekemiseensä, mitä toimintaa itsekorjauksen sijoittuminen vastaanottajan huomiota hakevan puhuttelusanan yhteyteen vielä korostaa. Keskeytys kun jo itsessään saa vastaanottajan terästäämään huomiotaan (Goodwin, 1981: 60–64).

Merkille pantavaa on, että itsekorjausvuoron jälkeen äiti asettuu Juhana toiminnan vastaanottajaksi (*mmhb?*, rivi 10) ja katsoo, mitä Juha tekee pahvilusikalla. Näin syntyy jaettu toiminta: Juha laittaa uudelleen pahvilusikan kantapähänsä (rivi 11) ja äiti kommentoi tekemistä ymmärrystarjouksen muotoisella vuorolla (*Onks se kenkälusikka*, rivi 12). Kyse on äideille tyypillisestä toiminnasta, sillä äidit tulkitsevat usein ääneen lastensa nonverbaalia toimintaa (Laakso & Helasvuo, 2005). Ymmärrystarjouksen jälkeen äiti ja Juha katsovat toisiinsa ja hymyilevät (rivi 13) ja Juha vahvistaa äidin tulkinnan oikeaksi (rivi 14).

Lasten tekemät itsealoitetut itsekorjaukset vaikuttavat kasautuvan tilanteisiin, joissa vanhemmalla ja lapsella on meneillään kaksi päällekkäistä toimintaa ja joissa lapset

Esimerkki 1. **Juha (1;11) ja äiti**

J=Juha; Ä=äiti. Eleet ja nonverbaali toiminta esineillä on kuvattu ISOIN KIRJAIMIN; katseen kohdistaminen kursiivilla tai, katseen ollessa kohdistettu toiseen henkilöön, viivalla (esim. J_____). [merkitsee osanottajien samanaikaista puhetta tai toimintaa.

- J katsoo lattiaan*
- 1 J: Tonne, tonne,
- 2 (0.7)
- 3 J: No ni,
- 4 J: J OTTAA PAHVILUSIKAN JA [TYÖNTÄÄ SITÄ KANTAPÄÄHÄNSÄ
[
- 5 Ä: [Tiedätkö sä mikä tämä on.
[ÄITI NÄYTTÄÄ VASARAA J:LLE
- J vilkaisee vasaraa*
- 6 J: J JATKAA TYÖNTÄMISTÄ PAHVILUSIKALLA
- 7 J: Noi,
- 8 (0.2)
- J vilkaisee äitiä*
- 9 -> J: Mum- Äiti?
KÄÄNTYY KOHTI ÄITIÄ
- J_____
- 10 Ä: mmh?
- 11 J: J TYÖNTÄÄ LUSIKKAA KANTAPÄÄHÄNSÄ
- 12 Ä: Onks se ↑kenkälusikka, Ehhhhf
- Ä_____
- 13 J: J HYMYILEE
- 14 J: (on)
- 15 Ä: Tää on vasara. (0.5) kop kop kop [kop kop.
Ä LYÖ LATTIAA VASARALLA [
- 16 J: [J OTTAA VASARAN ÄIDILTÄ
- J katsoo kädessään olevaa vasaraa*
- 17 J: kaakka, hakka, kakka.

pitävät kiinni omasta meneillään olevasta toiminnastaan. Näin on myös seuraavassa esimerkissä 2, jossa Nuppu ja hänen äitinsä tutkivat tutkijan tuomasta verkkokassista löytyviä tavaroita, joiden joukossa on muun muassa muovihedelmiä. Nuppu kaivelee kassia ja ojentaa sieltä esineitä äidille (esim. rivit 2 ja 11), kun taas äiti puolestaan pyytää Nuppua nimeämään esineitä (rivit 3, 5,

7 ja 10). Riveillä 15–17 Nuppu keskittyy etsimään kassista tiettyä hedelmää, banaania, kun taas äiti jatkaa nimeämispyyntöjä. Äidillä ja Nupulla on siis tässä meneillään eri toiminta ja heidän huomionsa kohdistuu eri asioihin. Itsekorjaus Nupun puheessa tulee rivillä 17. Kyseessä on vuoro, jonka Nuppu aloittaa puhumalla äidin nimeämiskysymyksen päälle.

Esimerkki 2. Nuppu (1;10) ja äiti

- 1 (1.4)
- 2 N: Henä hommonen
N VETÄÄ KASSISTA MUOVISITRUUNAA
- 3 Ä: Mikäs se ↑on,
- 4 N: No homm[↑]one?
N HEITTÄÄ SITRUUNAN LATTIALLE
- 5 Ä: Mikäs se on.
- 6 N: Manani.
- 7 Ä: Teil oli tänään tämmönen pikkunen ku mummin kanssa
8 tulitte kotiin.
Ä NÄYTTÄÄ SITRUUNAA NUPULLE
- 9 (.)
- 10 Ä: Mikäs se on.
Ä NÄYTTÄÄ SITRUUNAA NUPULLE
- 11 N: No homm[↑]monen?
N OJENTAA UUTTA ESINETTÄ KOHDEN Ä:Ä
- 12 Ä: Hedelmä?
- 13 N: Hememmä?
- 14 Ä: Tää on sitruuna.
- 15 (2.0) N KAIVAA SEURAAVAA ESINETTÄ KASSISTA
- 16 Ä: Ja tämä, (1.8) mikä [tä-
17-> N: [Manen- (.) banaani. (.)
N KAIVAA VERKKOKASSIA
- 18 onnooonoo (7.5) banaani.
- 19 (2.0) N KAIVAA VERKKOKASSIA
- 20 N: homm[↑]onen?
N OJENTAA Ä:LLE KIRAHVIN
- 21 Ä: Mikäs tää ↑on?
Ä NÄYTTÄÄ KIRAHVIA N:LLE
- 22 N: Banaani. (10.5) BANAANI,
N KAIVELEE KASSIA
- 23 Ä: Joo:?
- 24 N: MANAANI TUOLTA MANAANI,
- 25 Ä: Siinä. (.) banaani (.) .noin,
ÄITI OTTAA BANAANIN KASSISTA JA OJENTAA SEN N:LLE
- 26 (3.0) N ON SYÖVINÄÄN BANAANIA
Ä *katsoo N:a*
- 27 Ä: fNam nam nam?f (2.8) Leikkibanaani.
- 28 N: HNnnnn huna (.) tota.
N LAITTAA BANAANIN POIS, TAVOITTELEE MUNAA
- 29 Ä: Muna?
Ä OJENTAA MUNAN N:LLE

Esimerkissä 2 äidin ja Nupun toimintojen päällekkäisyyden ohella Nuppu siis myös aloittaa itsekorjausvuoronsa (rivi 17–18) äidin kysymyksen (*ja tämä, (1.8) mikä tä-*, rivi 16) päälle. Keskustelupuhetta tutkittaessa on havaittu, että puheen keskeytykset, uudelleen aloitukset ja itsekorjaukset ovat erityisen tavallisia kahden henkilön pu-

huessa päällekkäin (Sacks, Schegloff & Jefferson, 1974). Tässä itsekorjauksessa Nuppu keskeyttää aloittamansa sanan (*manen-*) ja tuottaa siitä äänteellisesti tarkemman muodon (*banaanni*, rivi 17). Kyse on siis fonologisesta korjauksesta, joka tarkoittaa haluttua esineen äänteellistä tunnustettavuutta. Banaania ei kuitenkaan löydy ja Nuppu

Esimerkki 4. **Juha (1;11) ja äiti**

- 1   Ä: Mikä sen nimi on.
- 2   J: KAMhi.
          J KATSOO ÄIDIN PITELEMÄÄ KUVAA
- 3   (1.0)
- 4 => Ä: Mi↑kä?
          Ä KUMARTUU J:N PUOLEEN, HÄMMÄSTYNYT ILME
- 5   J: KINGi.
- 6   (0.7)
- 7   Ä: Keltanen niinkö.
- 8   J: KAMhi.
- 9   (0.8)
- 10 Ä: J _____
          Käärme.
          Ä LOITTONEE J:STÄ.
- 11 J: Ä _____
          °Joo::°
          J NYÖKKÄÄ JA OSOITTAA OIK. ETUSORMELLA KUVAA,
          HYMYILEE LEVEÄSTI
- 12 Ä: Joo käärme. (.) Mä oisin aatellu että se on mato mut
          ehkä se °onki käärme°.

Esimerkissä 4 Juha nimeää äidin näytämän kuvan uudissanalla *kamhi* (rivi 2). Tätä seuraa sekunnin tauko, minkä jälkeen äiti tekee prosodisesti korostuneen korjausaloitteen *Mikä* (rivi 4). Äidin ilme on hämmästynyt ja hän kumartuu Juhan puoleen. Juha korjaa nimeämisyritystään (*kingi*, rivi 5), minkä jälkeen äiti tekee tulkinnan Juhan ilmauksesta (*keltanen niinkö*, rivi 7). Juha ei kuitenkaan hyväksy äidin tulkintaa, vaan toistaa alkuperäisen sanansa *kamhi* (rivi 8). Äiti tekee uuden tulkinnan (*käärme*, rivi 10), jonka Juha nyt vahvistaa ja yhteisymmärrys sanasta syntyy.

Korjausaloitteita tavallisempaa oli, että aikuinen tulkitsi lapsen puhetta joko esittämällä ymmärrystarjouksen tai – jos kohde oli aikuiselle selvillä – antamalla suoraan mallin sanan oikeasta ääntämyksestä. Fonologisen mallin antaminen oli erittäin yleinen ilmiö aineiston kuvakirjankatselutilanteissa, joissa puheen kohde oli selvä kun kirjan kuvia osoitettiin ja nimettiin. Nämä korjaussekvenssit rakentuivat siten, että vanhempi toisti lapsen nimeämän sanan aikuiskielen muodossa ja

lapsi tämän jälkeen tarkensi sanan fonologista hahmoa. Samantyyppisiä vanhempien korjaavia toistoja ovat havainneet myös Tarplee (1996) ja Langford (1981). Aikuisen antaman korjaavan mallin jälkeen tulevia itsekorjauksia oli kaikilla aineiston lapsilla runsaasti (ks. esimerkit 5, 6 ja 7).

Esimerkki 5. **Helmi (1;11) ja äiti** katselevat pahvikuvia

- 1   (2.3) Ä OTTAA UUDEN KUVAN ESIIN
- 2   Ä: Mi[käs tuo on.
          [
- 3   H: [Kato.
- 4   Ä: Mikä se on.
- 5   (1.0)
- 6 -> H: Ala.
- 7   (0.8)
- 8 => Ä: Kitara.
- 9 -> H: Kitala.
- 10 Ä: Mmm.
          Ä LAITTA KUVAN SYRJÄÄN, OTTAA UUDEN ESIIN

Esimerkki 6. **Nuppu (1;10) ja äiti** katsovat kuvakirjaa

- 1 (1.0)
- 2 Ä: Entäs täällä?
Ä OSOITTAA PORKKANAN KUVAA
- 3 (0.8)
- 4 N: No pookkana.
- 5 Ä: Joo?:
Ä OSOITTAA HARAVAN KUVAA
- 6 -> N: Hevava.
- 7 => Ä: Harava?
- 8 -> N: Havava?
- 9 Ä: Joo? (0.7) Entäs täällä.
Ä OSOITTAA KUVAA

Esimerkki 7. **Vilma (1;9) ja isä** tutkivat muovi-
viedelmiä

- 1 -> V: Poi- ti (.) tä?
V OTTAA KASSISTA PÄÄRYNÄN,
OJENTAA SITÄ ISÄÄ KOHTI
- 2 (0.8)
- 3 => I: Päärynä?
- 4 -> V: Pääly?
- 5 (0.7)
- 6 I: Mmhym?
- 7 V: Avaa,
V PITELEE PÄÄRYNÄÄ JA
OJENTAA SITÄ ISÄÄ KOHTI
- 8 (1.6)
- 9 I: Se on muovia >se on
semmonen< lelu.
- 10 V: ↑Lelu.

Kaikille kolmelle esimerkille on tyypillistä vuorovaikutuksen sekventiaalinen rakentuminen, joka muodostuu kolmesta perättäisestä vuorosta: 1) lapsen nimeämisyritys, 2) aikuisen korjaava toisto ja 3) lapsen itsekorjaus. Näin lapset tarkentavat fonologisesti sanojaan aikuisen antaman mallin mukaan. Esimerkissä 5 Helmi täydentää äidin antaman mallin jälkeen sanahahmon kolmitavuiseksi (*ala*-> *kitala*, rivit 6 ja 9), esimerkiksi 6 Nuppu korvaa vokaalin toisella (*hevava* -> *havava*, rivit 6 ja 8) ja esimerkissä 7

Vilma muuttaa kolmitavuisen sanahahmon yrityksensä kaksitavuiseksi äänneasultaan enemmän aikuiskielen muotoa vastaavaksi sanaksi (*poi- ti tä* -> *pääly*, rivit 1 ja 4). Tämänäyttymiset vanhemman mallintamat itsekorjaukset ovat aineistossa erittäin yleisiä ja ne vaikuttavat olevan kielenoppimisen kannalta keskeisiä lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen rakenteita.

ITSEKORJAUSTEN MONIPUOLISTUMINEN KAHDEN VUODEN IÄSSÄ

Yli kaksivuotiaina lapset alkoivat tehdä yhä enemmän itsenäisesti nopeita ja tarkkoja fonologisia korjauksia sanoihin. Vanhemman korjaavat ja mallintavat toistot ja niiden jälkeen tehdyt itsekorjaukset sen sijaan vähenivät. Näin itsekorjauksissa heijastuu lasten etenevä fonologinen kehitys ja äänneistön tarkentuminen. Seuraavassa esimerkissä 8 Helmi ja isä tutkivat sanakansiota ja Helmi nimeää sen kuvia.

Tässä esimerkissä Helmi korvaa sanan *kapeli* sanalla *kameli*, vaihtaen näin yhden sanansisäisen äänneen. Korjaus muistuttaa aikuisten puheessa tavallisia puheen lipshdusten korjauksia ja vastaa myös Clarikin (1982) havaintoja yli kaksivuotiaiden englanninkielisten lasten fonologisista itsekorjauksista. Nopeiden ja onnistuneiden itsekorjausten lisäksi lapsilla alkoi kahden vuoden iästä lähtien esiintyä myös Scollonin

Esimerkki 8. **Helmi (2;2) ja isä**

- 1 H: H SELAA SANAKANSIOTA NOPEAAN
TAHTIIN SIVUJA KÄÄNNELLEN
- 2 I: £S(h)ä muistat nää ulk(h)oo,£
- 3 -> H: Kapeli- kameli.
OSOITTAA KAMELIN KUVAA, SELAA
SELAA ETEENPÄIN
- 4 I: £O(h)oota.£

Esimerkki 9. Juha (2;2) ja äiti katselevat kuvakirjaa

- 1 Ä: Onks se autopesu.
- 2 J: °Ei,°
- 3 Ä: Kato siel oli semmoset harjat. (.) kato kurkista.
- 4 (.) Ä KÄÄNTÄÄ KIRJAN SIVUN TAAKSEPÄIN, NÄYTTÄÄ J:LLE
- 5 Ä: kato tuol on semmoset auton pesuharjat.
- 6 -> J: Puni. (.) puninen ↑puni.
J OSOITTAA KUVAA
- 7 Ä: Punaset harjat .mff

(1979) ja Clarkin (2003) kuvaamaa sanojen tavoittelua perättäisten itsekorjausten avulla (ks. esimerkki 9).

Esimerkissä 9 Juha tavoittelee värin nimeä ja lisää siihen nen-päätteen mutta palaa siten ensin tuottamaansa sanaan (*puni* -> *puninen* -> *puni*, rivi 6). Korjauksen ratkaisun Juha tuottaa prosodisesti korostaen.

Kahden ikävuoden jälkeen lasten ilmausten pituus kasvoi, ja he alkoivat tehdä myös uudentyypisiä, syntaktisia itsekorjauksia jättämällä kesken aloittamansa lauserakenteen ja aloittamalla uudella rakenteella (ks. esimerkki 10).

Esimerkissä 10 Vilma aloittaa leikkiä kommentoivan lauseen, mutta jättää sen kesken (*se mene*-, rivi 5). Pienen tauon jälkeen Vilma vaihtaakin lauseensa äidille kohdistetuksi kysymykseksi (*minne menee tää*, rivi 5). Syntaktisen muutoksen avulla puhetoiminta

vaihtuu kertovasta kysyväksi. Puheen kehittyminen yksisanaisista ilmauksista useampisanaisiin lauseisiin siis mahdollistaa jo kaksivuotiailla ilmauksen syntaktisen rakenteen ja puhetoiminnan muutokset. Aiemmissa englanninkielisillä lapsilla tehdyissä tutkimuksissa syntaktisia korjauksia on raportoitu vasta kolmivuotiailla tai sitä vanhemmilla lapsilla (Clark, 1982; McTear, 1985: 190–196).

Merkille pantavaa on, että jo kaksivuotiaat saattoivat tehdä useampisanaisiin ilmauksiinsa myös lisäyksiä. Tämän itsekorjaustyyppin on aikaisemmissa tutkimuksissa kuvattu kehittyvän varsin myöhään, jopa vasta viisivuotiaana (ks. esim. Evans, 1985). Tosin tämän tutkimuksen aineistossa sekä syntaktiset suunnanmuutokset että lisäykset lausumiin keskittyivät pääasiassa yhden, kielellisessä kehityksessään ehkä nopeimmin edenneen lapsen, Vilman puheeseen. Esimerkissä 11

Esimerkki 10. Vilma (2;2) ja äiti

- 1 V: V NÄYTTÄÄ Ä:LLE LEIKKIKIRAHVIA
- 2 V: Taas menee työmään.
- 3 Ä: £Taas menee syömään niink(h)ö .hh£
- 4 (4.2) V KÄÄNTYY, PITELEE KIRAHVIA SOHVALLA "SYÖMÄSSÄ"
- 5 -> V: Se mene- (.) minne< menee tää.
- 6 (1.8) V NOSTAA KIRAHVIN SOHVALTA JA KÄÄNTYY Ä:N PUOLEEN
- 7 V: nyt< (0.8) #kivahvi menee tänne.#
V OJENTAA KIRAHVIA Ä:N KORVAA KOHDEN
- 8 Ä: £Ai(h)i hi hi hi hi .hhh jos meneeki syömää sun
korvan takaa jotai herkkusia,£
Ä OTTAA KIRAHVIN JA KOSKETTAA SILLÄ V:N KORVAA

Esimerkki 11. **Vilma (2;2) ja äiti**

Äiti ja Vilma istuvat lattialla; Vilmalla on leikkikirahvi kädessään.

- 1 -> V: Syö tota- (1.0) mun< kivahvi(t) syö (.) tätä.
V PITELEE KIRAHVIA "SYÖMÄSSÄ" LATTIALLA OLEVAA
PALAPELIÄ
- 2 Ä: Ai mitä se syö.
- 3 V: Oho. (.) tää liuka(s)tui.
V PITELEE KIRAHVIA LATTIAA VASTEN JA SE LUISKAHTAA

kyseessä on Vilman tekemä lisäys lausumaan. Vilma ja äiti leikkivät muovieläimillä ja Vilma kommentoi leikkiään:

Vilma aloittaa vuoronsa verbillä (*syö tota*, rivi 1), mutta jättää lauseen kesken. Tällä kertaa Vilma ei vaihda puhetoimintaa eikä lausetyyppejä, vaan lisää lausumaan subjektin (*mun kivahvi syö tätä*, rivi 1).

Kielellisen kehityksen ohella itsekorjausten monipuolistuminen heijastaa myös lapsen ja vanhemman vuorovaikutuksen muuttumista lapsen varttuessa: kun lapsi on jo kaksivuotias, vuorovaikutus sisältää asioiden ja esineiden katselun ja nimeämisen ohella useita muitakin toimintoja ja yhä enemmän yhteistä leikkiä, jossa puhetta voi monipuolisesti käyttää.

POHDINTAA

Tutkimukseni aineistosta voi havaita, että suomenkieliset lapset alkavat tehdä puheessaan itsekorjauksia jo hieman alle kaksivuotiaina. Juuri hieman alle kaksivuotiaina lapset tekivät yleisimmin itsekorjauksia vanhemman korjaavan toiston antaman mallin jälkeen. Tämä havainto on yhtenevä muun muassa Schegloffin ym. (1977), Tarpleen (1996) ja Karjalaisen (2000) havaintojen kanssa ja osoittaa sen, etteivät vanhemmat vielä näin pienten lasten kanssa keskustellessaan preferoi itsekorjausta tekemällä pelkkiä korjausaloitteita, joiden jälkeen lapsi itsenäisesti korjaisi ilmaustaan. Korjaava toisto myös tukee lapsen kielenoppimisprosessia antamalla mallin aikuiskielen mukaisesta

ääntämyksestä ja on näin tärkeä lapsen ja vanhemman vuorovaikutuksen rakenne.

Ensimmäiset itse aloitetut oman puheen korjaukset ovat fonologisia ja leksikaalisia korvauksia, ja ne näyttävät kasautuvan tilanteisiin, joissa vanhemmalla ja lapsella on meneillään eri toiminta ja joissa lapsi hakee vanhemman huomiota. Näin ne muistuttavat esimerkiksi Goodwinin (1981) aikuisten välisestä keskustelusta tekemiä havaintoja puheen keskeytyksistä vastaanottajan huomiota hakevina keinoina. Itsekorjaukset lisääntyvät ja monipuolistuvat nopeasti kahden vuoden iästä eteenpäin. Jo hieman yli kaksivuotiaina lapset tekevät samantyyppisiä nopeita fonologisten lipsahdusten korjauksia kuin aikuiset.

Korjaustyypit monipuolistuvat kahden ja puolen vuoden ikään mennessä niin, että lapset tekevät lausumiinsa myös lisäyksiä ja syntaktisia muutoksia. Tämän tutkimuksen havainnot ovat jonkin verran ristiriidassa aikaisemman tutkimuksen kanssa: englantia puhuvien lasten on todettu tekevän morfologisia, syntaktisia ja leksikaalisia korjauksia vasta noin kolmivuotiaasta eteenpäin (Clark, 1982), ja vasta neli-viisivuotiaina englantia puhuvilla lapsilla on havaittu olevan keskustelupuheessa runsaasti itse aloitettuja itsekorjauksia, jotka kohdistuvat vaihtelevasti useisiin kielen piirteisiin (McTear, 1985: 187–199). Kuitenkin, kuten aiemminkin on todettu (Clark, 1982; McTear, 1985: 188), tämänkin tutkimuksen aineistossa lapset näyttävät korjaavan puheestaan niitä kielen piirteitä, joita he ovat juuri omaksumassa.

Hyvin vähän tiedetään vielä siitä, mikä on korjausten suhde lapsen kielen kehitykseen. Joiden tutkijoiden mukaan puheen ja puheen ymmärtämisen kehittyminen on mahdollista nimenomaan siksi, että vuorovaikutuksessa voidaan korjauskäytänteiden avulla pyrkiä yhteisymmärrykseen ja tarkentaa sanojen muotoja ja merkityksiä (ks. esim. Schegloff, 1989; Mannle, Barton & Tomasello, 1991). Kolmiosaisien korjaussekvenssien yleisyys tämän tutkimuksen aineistossa viittaa myös osaltaan vuorovaikutuksen merkitykseen kielen oppimisessa. Vanhemman korjaavan mallin avulla itsekorjaukset toteutuvat aluksi suurelta osin sekventiaalisesti, mutta niiden avulla melko pian myös lasten nopeat itsekorjaukset oman puheenvuoron sisällä kehittyvät ja yleistyvät. Kaiken kaikkiaan oman puheen korjaaminen on tärkeä metakielellinen kyky, jonka saavuttaessaan lapsi oppii toisaalta ehkäisemään ja ratkaisemaan väärinkäsityksiä ja toisaalta sopeuttamaan sanottavansa sosiaaliseen tilanteeseen sopivaksi.

KIITOKSET

Tämän tutkimuksen aineiston keruu on rahoitettu Emil Aaltosen säätiön projekti- rahoituksen turvin hankkeessa *Varhainen kielenkehitys ja vuorovaikutus*. Lämpimät kiitokset erityisesti aineiston keruun suorittaneille FT Tuula Savinainen-Makkoselle, FM Päivi Kovasiivelle, FM Laura Oksalalle ja FM Katri Saaristo-Helinille.

LÄHTEET

Clark, E.V. (1982). Language change during language acquisition. Teoksessa M.E. Lamb & A.L. Brown (toim.), *Advances in developmental neuropsychology*, (s. 171–195). Hillsdale, New York: Lawrence Erlbaum.

Clark, E.V. (2003). *First Language Acquisition*. Cambridge: Cambridge University Press.

Evans, M.A. (1985). Self-initiated speech repairs: a reflection of communicative monitoring in

young children. *Developmental Psychology*, **21**, 365–371.

Golinkoff, R.M. (1986). 'I beg your pardon?': the preverbal negotiation of failed messages. *Journal of Child Language*, **13**, 455–476.

Goodwin, C. (1981). *Conversational organization*. Interaction between hearers and speakers. New York: Academic Press.

Harness Goodwin, M. (1980). Processes of mutual monitoring implicated in the production of description sequences. *Sociological Inquiry*, **50**, 303–317.

Jefferson, G. (1974). Error correction as an interactional resource. *Language in Society*, **2**, 181–199.

Jokinen, S. (1998). Two-year-old children's self-repairs of speech in the mother-child interaction. Teoksessa K. Heinänen & M. Lehtihalmes (toim.), *Proceedings of The Seventh Nordic Child Language Symposium*, (s. 38–42). Oulu: Publications of the Department of Finnish, Saami and Logopedics 13.

Karjalainen, M. (2000). Kommunikaatio-ongelmat ja niiden ratkaiseminen lapsen ja aikuisen välisessä keskustelussa. Teoksessa P. Kalaja & L. Nieminen (toim.), *Kielikoulussa – kieli koulussa*, (s. 11–25). AFinlan vuosikirja 2000. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja 58.

Laakso, M. (2003). Collaborative construction of repair in aphasic conversation. Teoksessa C. Goodwin (toim.), *Conversation and Brain Damage*, (s. 163–188). New York: Oxford University Press.

Laakso, M. (2005). Oman puheen lipsahdusten monitorointi ja korjaus keskustelussa: havainnot lasten ja afaattisten henkilöiden puheesta Teoksessa A-M. Korpijaakko-Huuhka, S. Pekkala & H. Heimo (toim.), *Kielen ja kognition suhde*, (s. 107–116). Helsinki: Puheen ja kielen tutkimuksen yhdistyksen julkaisuja 37.

Laakso, M. & Helasvuo, M-L. (2005). *Negotiating meaning, negotiating reference in interaction between parent and one-year-old child*. Paper presented at the International Pragmatics Association (IPrA) Conference, Riva, Italy, July 11th–15th.

Langford, D. (1981) The clarification request sequence in conversation between mothers and babies. Teoksessa P. French & M. MacClure (toim.), *Adult-Child Conversation*, (s. 159–183). London: Croom Helm.

- Mannle, S., Barton, M. & Tomasello, M. (1991). Two-year-olds conversations with their mothers and pre-school-aged siblings. *First Language*, **12**, 57–71.
- McTear, M. (1985). *Children's Conversation*. Oxford: Basil Blackwell.
- Sacks, H., Schegloff, E.A. & Jefferson, G. (1974). A simplest systematics for the organization of turn-taking for conversation. *Language*, **50**, 606–735.
- Satukangas, M. (2004). *Tavoitesanat 50 ensimmäisen sanan kaudella: Neljän lapsen tapaustutkimus*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, puhetieteen laitos.
- Schegloff, E.A., Jefferson, G. & Sacks, H. (1977). The preference for self-correction in the organization of repair in conversation. *Language*, **53**, 361–382.
- Schegloff, E.A. (1989). Reflections on language, development, and the interactional character of talk-in-interaction. Teoksessa M. Bornstein & J.S. Bruner (toim.), *Interaction in Human Development*, (s. 139–153). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Schegloff, E.A. (1992). Repair after next turn: The last structurally provided defense of intersubjectivity in conversation. *American Journal of Sociology*, **97**, 1295–1345.
- Scollon, R. (1979). A real early stage: An unzippered and unprocessed of conversation in child language. Teoksessa E. Ochs & B.B. Schieffelin (toim.), *Developmental Pragmatics*, (s. 215–227). New York: Academic Press.
- Seppänen, E-L. (1997). Vuorovaikutus paperilla. Teoksessa L. Tainio (toim.), *Keskusteluanalyysin perusteet*, (s. 18–31). Tampere: Vastapaino.
- Sorjonen, M-L. & Laakso, M. (2005). Katko vai eiku? Itsekorjauksen aloitustavat ja vuorovaikutustehtävät. *Virittäjä*, **109**, 244–270.
- Tarplee, C. (1996). Working on young children's utterances: prosodic aspects of repetition during picture labelling. Teoksessa E. Couper-Kuhlen & M. Selting (toim.), *Prosody in conversation*, (s. 406–435). Cambridge: Cambridge University Press.
- Tykkyläinen, T. (2005). *Pubeterapeutti ja lapsi puheterapiatehtävää tekemässä – ohjailevan toiminnan tarkastelua*. Helsinki: Helsingin yliopiston puhetieteiden laitoksen julkaisuja 50.
- Wootton, A.J. (1994). Object transfer, intersubjectivity and third position repair: early developmental observations of one child. *Journal of Child Language*, **21**, 543–564.
- Wootton, A.J. (1997). *Interaction and the development of mind*. Cambridge: Cambridge University Press.

SELF-REPAIR OF SPEECH BY 2-YEAR-OLD FINNISH CHILDREN IN CONVERSATION

Minna Laakso, Helsinki Collegium for Advanced Studies, University of Helsinki

This paper analyzes self-repair of speech by four 2-year-old Finnish-speaking children who are interacting with their parents at home. The development of self-repair was followed longitudinally. In the beginning of the follow-up all children were approaching the age of two; in the end they were 2;6. Children self-repaired their speech already at the single-word stage before the age of two. The first self-repairs were either lexical substitutions or phonological revisions. The first self-initiated self-repairs occurred when the talk and/or actions of the child and the parent were overlapping. Most typical at this stage was, however, that parents directly corrected their children's utterances and children then modified their speech. Soon after the age of two, children already made swift phonological self-repairs. As utterances grew longer, children began to restart and add words to their utterances. The findings of this study suggest that 2-year-old Finnish children can self-monitor their speech and make their talk more understandable to their adult interlocutors.

Key words: Child-parent interaction, conversation analysis, self-repair.

Liite 1. Käytetyt litterointimerkit

- (.) alle 0.2 sekunnin hyvin lyhyt tauko
- (0.8) mitattu tauko
- = kaksi puhunnosta liittyy toisiinsa tauotta
- . laskeva intonaatio lausuman lopussa
- , tasainen intonaatio lausuman lopussa
- ? nouseva intonaatio
- ↑ sana lausuttu ympäristöä korkeammalta
- °se° hiljaa lausuttu sana
- ka- kesken jätetty sana
- se:: äänteen venytys
- >se< nopeutettu puhejakso
- hh uloshengitys
- .hh sisäänhengitys
- £se£ hymyillen lausuttu sana
- he he nauru
- > osoittaa vuoron, jossa on analyysin kohteena oleva lapsen toiminta
- => osoittaa vuoron, jossa on analyysin kohteena oleva vanhemman toiminta

Toiminta on litteroitu isoilla kirjaimilla. Samanaikainen puhe ja toiminta osoitetaan hakasulkein (ks. alla).

J: J OTTAA PAHVILUSIKAN JA [TYÖNTÄÄ SITÄ KANTAPÄÄHÄNSÄ
 [

Ä: [Tiedätkö sä mikä tämä on.
 [ÄITI NÄYTTÄÄ VASARAA J:LLE